

Poznámky k regionům v globalizaci

Libor Prudký

Fakulta humanitních studií

Univerzity Karlovy Praha

První poznámka: o co jde?

Globalizace? Dítko kombinace modernizačních procesů a narůstání ekonomických kritérií jako podstatných pro všechny oblasti života a pro všechny lidské aktivity. Dokud budeme tato ekonomická kritéria a konzum chápat jako stěžejní, bude globalizace růst. S přívětivými i odpudivými stránkami. Nejde globalizaci zastavit, ani ji vlastně zmírnit.

Snad jediná možná reakce k přežití globalizace je **ustát ji**.

Zásadní otázka je prostá: **jaké skutečnosti a podmínky jsou nezbytné, aby bylo možné globalizaci ustát?**

To, co v současných společnostech nejvíce chybí pro to, abychom mohli zůstat lidmi s možností pro „ustání“ globalizace, je skutečnost, že **pro většinu obyvatel je příznačná anomická situace**. Situace, kdy nevíme kam patříme, kde se ptáme, kam se poděly bývalé jistoty, bezpečí a kořeny. Situace, kdy máme pocit, že o nás, „mediánové občany“, nikdo nestojí.

To je základní zdroj obracení se k autoritářství: potřebujeme „někoho“, kdo to za nás vezme.

Nejsilněji se to projevuje ve vládnutí: Stále víc se místo o obsahy staráme o „náležitosti“ a formální atributy existence, resortními porcováním skutečnosti se vzdalujeme možnosti vidět celek. Místo služby lidem se obracíme k ovládnutí, s představou, že nám to úřad či funkce přímo stanovují jako povinnost.

Dobře je to vidět i na diferencích mezi cíli EU a faktickými nástroji, které povětšinou vycházejí z center EU: nejde o obsahy, ale o náležitosti, o byrokraticko – formální kritéria.

Především: Místo obsahů nabízíme věci. To je ovšem atribut globalizace – bez toho by žádná globalizace nenastala. My konzumenti po celém světě, kteří hledáme ve věcech symboly našeho postavení a úspěchu, kdy se domníváme, že jejich prostřednictvím najdeme smysl sebe sama, jsme základními aktéry globalizace...I našeho posunu k anomii.

Zdá se, že z tohoto labyrintu se nelze vůbec dostat. Je docela možné, že východiskem tu „v globálním pohledu“ mohou být jen a jen konflikty, střety a sebezničující trendy.

To, co přece jen nabízí jakési možnosti je posun rozhodování, přístupů a motivací co nejbliž k občanům, tedy co nejhlouběji do regionů. Opačná cesta než je cesta zglobalizování...

V tomto směru mohou mít regiony podstatnou roli.

Mohou. Pokud budou rozvíjeny tak, aby mohly podporovat schopnosti, dovednosti, dispozice a aktivity ve prospěch pomoci občanům na cestách ven z anomické existence.

Jak na to? Na základě respektu a zacílení podle kritérií pro dobré hodnoty.

Druhá poznámka: co to jsou dobré hodnoty?

O hodnotách se dohadujeme léta. Nominální vymezení není. Víme, že jim je společné jedno, že totiž jsou zdrojem hodnocení a zároveň hodnocením vznikají a usazují se. Víme také, že je možné zkoumat je prostřednictvím jejich funkcí. Velmi bohatých. Víme také, že jsou vlastní všem sociálním subjektům a procesům. Když pojednáváme o hodnotách může, ale nemusí jít o nic jen a jen vznešeného.

Významné je dělení hodnot.

- Podle různých přístupů: ekonomické, sociální, osobní, „věčné“, atd.
- Zásadní je – z hlediska poznávání:

Hodnoty přijaté a hodnoty žádoucí.

Po letitých pokusech o zkoumání a porozumění hodnotám jsem došel k závěru, že je nutné hledat i hlediska pro hodnocení hodnot... Stejně to běžně všichni děláme...

Takže **další třídění:**

- **hodnoty dobré či špatné.**

Podle čeho?

Böckenfördeho paradox (1976): demokracie a tržní hospodářství se zakládají na podmínkách, které samy nemohou garantovat. Liberální sekulární stát žije z podmínek, které mu nejsou samy o sobě zárukou, které nejsou schopny garantovat samy sebe. Pokud nedojde k vytváření podmínek, které vedou k rozvoji usilování o smysl a pevné sociální vazby, pokud nedojde k rozvoji podmínek pro možnost sebereflexe, má to vždy za následek i likvidaci demokracie a trhu.

Tento paradox upřesnil R. Dahrendorf (1994): „Politická demokracie a tržní hospodářství jsou *studené* projekty. Představují brilantní a po právu vysoce ceněné vynálezy. Domovem člověku ale nejsou; nedávají lidem ani identitu, ani pocit přináležitosti. Zdá se, že mechanismy otevřené společnosti se nedají uchovat, aniž lidé zároveň vědí, kam patří. Demokracie a anomie se špatně snášejí. Anómie nakonec svobodu ničí, byť i jen proto, že její morální vakuum láká falešné bohy a zlé proroky.“

Základní problém naší současné společnosti?

**Preference přijímání hodnot, které podporují anomii.
Tedy – špatných hodnot.**

Co s tím?

Soustředit se na otevřenou společnost, na cesty k otevřené společnosti, jako stěžejní kritérium pro nabídku a rozvoj hodnot. Nejde o „jasné zítřky“, nýbrž o práci na sobě samotných dnes a denně. S týmiž požadavky na okolí. (Cíl je souhrnem prostředků použitých k jeho dosažení a ne, že účel světí prostředky...)

Přiznat si, že **se svobodě musíme učit**. Jan Sokol: rodíme se s dispozicí ke svobodě. Když se jí nenaučíme, nedosáhneme na ni.

Tedy: přiznat si, že jsme sociální bytosti. A nejen ty „postmoderní“, nebo ve společnosti „po pravdě“...

Učit se svobodě znamená vždy a všude vycházet z naplňování a uplatňování principů svobodného rozhodování:

- ***Princip diferenciace*** (mnohosti šancí).
- ***Princip vzdělanosti/dispozic*** (umět vybrat z nabídek).
- ***Princip rovnosti*** (rovnosti přístupu k šancím, ne rovnosti startovací čáry).
- ***Princip odpovědnosti*** (když jsem si svobodně vybral, tak si za to můžu).
- ***Princip solidarity*** (když jsem jednu šanci pro ostatní ubral, musím ji nahradit jinou).

Těmito měřítky posuzovat každá rozhodnutí. Těmito principům se učit pořád. A trvale je užívat. Ve škole, pro rodiny, pro firmy, pro regiony apod.

Míra naplňování těchto principů je kritériem pro tvorbu hodnot, zda jsou dobré, nebo ne.

I tady je zřetelná výzva pro regiony, obce a občany. Právě v regionech – čím blíže k občanům a jejich kvalitě života, tím větší šance pro podporu neanomické existenci a rozvoji.

Ale pozor! Když nebudou naplňovány všechny, nelze očekávat pozitivní výsledky.

Třetí poznámka: jak to vypadá z těchto hledisek v naší zemi?

O regionech u nás jsou údaje neúplné. Není ani domluva na tom, co lze za region považovat.

V naší několikaleté analýze jsme se „spokojili“ s dělením kraje = regiony. Hlavně kvůli dostupnosti dat. Samozřejmě se ale ukázalo, že jsou vnitřní regionální diference uvnitř krajů.

Pokoušeli jsme se o celostní analýzu – analýzu vyjadřující ucelený, souhrnný pohled na situace krajů. To není vůbec samozřejmé a ani snadné. Výsledky jsou spíše náznaky.

Vzali jsme v úvahu i indikace, které se obvykle neberou v úvahu – konkrétně: hodnotové struktury. A právě srovnání s indikacemi principů svobodného rozhodování jako s „hodnotícími“ hledisky.

S tím, že v našich souvislostech chápeme míru blízkosti principům učení se svobodě jako zdroje pro „ustání“ globalizace...

Z výsledků jen ukázky, avšak signifikantní:
Hodnotové orientace podle krajů – krajnosti a celek ČR Výzkum
 Modernizace, 2008. (Kromě Libereckého kraje – invalidní data) Výběr krajností

orientace	Pha	Střč	Jič	Plz	KV	ÚL	HK	Par	Vys	JIM	OI	ZL	MSI	ČR
Xenofobní		39,4				60		66		38,3				49,7
Etatické							44	60	60	45	44,2			54,1
Neliberální					39,3					21,9			38,2	30,6
Konformistic.	42,4	45,3					45,2	71,3	70,5					55,9
Rovnostářské	63,3		82,3					84,3	94,8		63,9			73,8
Náboženské					30,4	11,9						36,5		23,2
Individualist.			61,4		60,2			88,6						69,9
Na úspěch								57,8	31	34,1			50,1	44
Pragmatické									18,9	11,1	18,4		32	22,4
Pohodové			69,7		40,2			67,2	67,2					53,4

Diference – červená: nejméně příznivé, modrá: nejvíce příznivá – vždy ve vztahu k dobrým hodnotám. Konzistentní hodnotová struktura? Ani jeden kraj. Snad

Jihomoravský a z části Olomoucký. A Moravskoslezský a Ústecký.

Periferní kraje

Srovnávali jsme především čtyři periferní kraje. Ústecký, Karlovarský, Moravskoslezský a Olomoucký. Tam je situace nejspíš nejméně příznivá – hypotéza se potvrdila. Také Vysočinu. Kraj s charakteristikami nejvíce vzdálenými glovalizaci.

Souhrnné indikace: **celkem 67 indikátorů v pořadí**

Skupina pro učení se svobodě	KV	UL	OL	MSI
šance	44	55	34	27
vzdělání /dispozice/	40	47	21	32
rovnost	29	35	15	31
odpovědnost	34	25	29	32
solidarita	28	34	23	35
celkem	175	196	122	157

Jde o orientaci, o pokus o souhrnné vyjádření na základě pořadí: čím vyšší, tím horší. Jednotlivé škály porovnány právě podle vztahu k naplňování „principů učení se svobodě“

Samozřejmě i kvalitativní výzkum.

Pokusy o shrnutí?

Co z výzkumů vyplývá?

Obecně – lze asi. Ale spíš příklady:

- Především: prohloubit snahy o poznání obsahů procesů a jevů, přiznání si barvy bez ohledu co to přinese. Analýza, ne hry na ni. Seriózní vstupy!
- Hledat vnitřní zdroje, nespoléhat na okolí, na „dary“ a „vlivy“. Bez souladu s vnitřními dispozice nemůže být pomoc zvenčí úspěšná.
- Založit vývoj na delší čas, ale ten začíná už teď! (Např. Ústecký kraj: Když jde o konec těžby do 5 – 7 let, tak už dnes je potřeba pro to založit postupy, nástroje, cíle apod. To se ovšem neděje.)
- Odložit vidění světa přes mega a tuny a mohutnost! 4. etapa modernizace je úplně jiná. Zapomenout konečně na „socialistická kritéria extenzivního rozvoje“.
- Hledat možnosti pro obrat: z dnešních negativ vytvořit pozitiva. V Ústeckém kraji např. rekultivace krajiny i lidského prostředí a sebevědomí.
- Postupovat zdola. A zároveň hledat a respektovat horizontální komunikaci a konsensy.
- Hledat a nabízet a dodržovat zdroje důvěry a komunikace mezi úrovněmi. Otevřenost, ne demagogie či autoritářství.
- Obecně – nebát se změn, ani experimentů a přebírání zkušeností odjinud.

Konkretizace pro jednotlivé periferní kraje v ČR?

- Moravskoslezský: založeno skvěle – z negativ obrat v pozitiva. Z monster zdroje krásy a obohacení.
- Vysočina? Přeskočit etapu – z 2. fáze modernizace rovnou do 4. fáze (Rozdrobenost sídel, místní zdroje, síť internetu, spoléhání sami na sebe, vysoká spokojenost obyvatel, přínáležitost, úzké vazby – globalizace je daleko!)
- Olomoucký kraj: rozdělený, export možností do prostoru za Hrubým Jeseníkem.
- Ústecký kraj: bez vnitřních možností překonat „megawatty“ a „megatuny“ a postbolševické postupy. Nutno pomoci zvenčí – stát v tom má prsty velmi hluboko – především přes vlastnictví a ČEZ...
- Karlovarský kraj: zásadní diference mezi dílčími regiony. Zdroje podobně jako v Chebu i jinde...Soudržnost a ochota ke spolupráci jako základ. „Krásné je respektované“...

Děkuji vám za pozornost!